

Części zdania

Podmiot jest to nadrzędna część zdania, która nazywa:

- osoby,
- rzeczy,
- zjawiska,
- pojęcia,
- stany,
- cechy,
- czynności.

Podmiot jest wykonawcą czynności.

O podmiot najczęściej pytamy:

kto? co?

Typowym dla podmiotu przypadkiem jest **mianownik**, ale w określonych konstrukcjach występuje on w dopełniaczu (*kogo? czego?*)

– *Brakuje pieniędzy na zakup leków.* (czego brakuje?)

– *Matka poszła do sklepu.* (kto poszedł?)

– *Zjawili się sami niezadowoleni.* (kto się zjawiał?)

- *Uczciwość, to nie jest jedyna jego cecha charakteru.* (co nie jest jedyną cechą jego charakteru?)
- *Bieganie jest bardzo zdrowe.* (co jest zdrowe?)
- *Wycieczka do Gdańska bardzo się udała.* (co się podobało?)

Podmiot + orzeczenie = związek główny

Podmiot + orzeczenie = związek zgody

Podmiotem może być:

- **rzeczownik** (najczęściej)
 - *Monika dobrze się uczy.*
 - *Klasa została podzielona na grupy.*
 - *Zabrakło czasu na dokończenie zadania*
- **zaimek rzeczowny**
 - *Ona jest bardzo pracowita.*
 - *On poszedł po rozum do głowy.*
- **przysłówek**
 - *Precyzyjnie to znaczy dokładnie.*
- **przymiotnik**
 - *Chorzy czekają przed gabinetem lekarza.*
- **spójnik**
 - „I” jest spójnikiem.
- **Bezokolicznik**
 - *Podróżować można na różne sposoby.*
 - *Tańczyć jest przyjemnie.*
 - *Wyjeżdżać z wakacji nie jest łatwo.*
- **liczebnik**
 - *Siedem jest liczbą nieparzystą.*
- **przyimek**
 - „Od” jest przyimkiem.
- **imiesłów przymiotnikowy czynny**
 - „Walczący zostali rozdzieleni.
- **Całe wypowiedzenie**
 - „Oda do młodości” to wiersz Adama Mickiewicza.

Rodzaje podmiotów:

podmiot gramatyczny

Pytamy o niego: *kto? co?*

Wyrażony jest zawsze w mianowniku.

– *Klara kocha Wacława.*

– *Janek idzie do szkoły.*

– *O wynikach konkursu zostały poinformowane również one.* (kto? – one).

podmiot logiczny

Pytamy o niego: *kogo? czego?, komu? czemu?*

Wyrażony jest rzeczownikiem w dopełniaczu lub celowniku.

Jest podmiotem tylko logicznym (tzn. wynika z sensu zdania, a nie z jego budowy gramatycznej)

Najczęściej związany jest z orzeczeniem, w którym jest mowa o braku, ubywaniu, przybywaniu czegoś, np. wody ubywało, przybywało lat

– *Po tym co powiedział, ubyło mu zwolenników.*

– *Marka nie było w szkole.* (rzeczownik w dopełniaczu, kogo? czego? – Marka)

– *Wielu gości przybyło na dzisiejszą wystawę.*

– *Magdzie jest zimno.* (rzeczownik w celowniku, komu? czemu? – Magdzie)

podmiot domyślny

Bezpośrednio w zdaniu nie występuje (nie jest wyrażony jako osobny wyraz), ale jego istnienia domyślamy się na podstawie orzeczenia lub zdań poprzednich.

– *Bardzo lubię Michała.* (ja)

– *Jest zabawny.* (on, czyli Michał)

Rozpoznać go możemy po końcówkach osobowych czasowników.

– *Chodźcie do kina.* (wy); *chodźmy do kina.* (my); *chodź do kina.* (ty)

Określić go możemy na podstawie kontekstu wypowiedzi lub zdań wcześniejszych.

– *Rodzice za bardzo się o mnie boją. Nie pozwalają mi wychodzić wieczorami na spacer z psem.* (kto? – domyślamy się, że chodzi o rodziców, stąd podmiot domyślny: rodzice).

– *Marek lubi chodzić na imprezy. Często wraca do domu nad ranem!* (kto? – Marek)

podmiot szeregowy

Funkcję podmiotu pełni jednocześnie kilka wyrazów pozostających względem siebie w stosunku współrzędnym (tworzą szereg).

– *Gruszki, śliwki, jabłka i winogrona są moimi ulubionymi owocami.*

– *Mama z tatą wyszli do teatru.*

Orzeczenie, łączące się z tego typu podmiotem, przybiera formy liczby mnogiej.

Dopuszczalna jest forma liczby pojedynczej kiedy:

- składniki podmiotu wyłączają się wzajemnie.
 - *Ani Marek, ani Tomek nie odrobił pracy domowej.*
 - *Ani Zosia, ani Marysia nie była w górach.*
- Odmianą podmiotu szeregowego jest tzw. podmiot towarzyszący.
 - *Wazon z kwiatami stał na komodzie.*
 - *Alicja z papugą siedzi przed domem.*
 - *Babcia z wnuczkami ogląda wystawę sklepową.*

Zapamiętaj!

Podmiot towarzyszący wyrażony jest w narzędniku.

Gdy podmiot towarzyszący jest nierównorzędny znaczeniowo z podmiotem w mianowniku orzeczenie przybiera postać liczby pojedynczej

– *Alicja z kotem siedzi przed domem.* (Alicja jest człowiekiem, kot zwierzęciem)

Kiedy obydwa podmioty są równorzędne orzeczenie przybiera formy liczby mnogiej.

– *Ojciec z matką oglądają telewizję. Magda z Agatą poszły do kina.*

podmiot zbiorowy

Wyrażany jest rzeczownikiem w liczbie pojedynczej oznaczającym zbiorowość. – Mieszczaństwo (szlachta) jest stanem społecznym.

– *Wojskowi siedzą na trybunach.*

– *Chłopi pracowali w polu.*

– *Politycy powinni zajmować się sprawami kraju.*

Zdania bezpodmiotowe

Są zdania, w których nie ma wyrażonego podmiotu, ale także nie można się go domyślić ani na podstawie formy orzeczenia, ani na podstawie zdań poprzednich.

Należą do nich zdania:

- w których orzeczenie wyrażone jest nieosobową formą czasownika zakończoną na **-no**, **-to**.–
Zamknięto dyskotekę.
 - *Zburzono most.*
 - *Odkryto nową planetę.*
 - *Mówiono, że to oni byli winni.*
- w których występują czasowniki **można**, **trzeba**, **należy**.– *Można rozmawiać.*
 - *Trzeba być ostrożnym.*
 - *Należy przemyśleć jego propozycję.*
- mówiące o zjawiskach przyrody/pogodowych.– *Świta.*
 - *Okolo południa zachmurzyło się.*
 - *Ściemnia się.*
 - *Zanosi się na deszcz.*
- mówiące o stanach fizycznych i psychicznych ludzi.– *Mdli mnie.*
 - *Burczy mi w brzuchu.*

- *Kłuje mnie w boku.*
- *Piecze mnie w żołądku.*
- *Zimno mi. Zrobiło mi się zimno.*
- *Wstyd mi było.*

- występujące w wielu tekstach urzędowych, w których przeważnie nakazuje się lub zakazuje.
 - *Zabrania się palenia!*
 - *Nie śmiecić!*
 - *Nie karmić zwierząt!*

Jest to czasownik występujący w zdaniu w **formie osobowej**.

Orzeczenie określa **czynność** lub **stan** podmiotu.

Uwaga!!! Bez orzeczenia nie ma zdania.

Orzeczenie określa:

czynność

Pytamy: *co robi?*

– *Magda pisze wypracowanie.*

– *Samochód ojca stoi zaparkowany przed domem.*

stan

Pytamy: *co się z nim dzieje?, w jakim stanie się znajduje?*

– *Kwiaty pięknie kwitną tej wiosny.*

– *Wszyscy popadli w stan głębokiego przygnębienia.*

cechę

Pytamy: *jaki jest?, czym jest?, kim jest?*

– *Ta droga jest wyboista.*

– *Majka jest bardzo zarozumiała.*

Rodzaje orzeczeń

Orzeczenie czasownikowe – wyrażone osobową formą czasownika, odpowiada na pytania:

- Pytamy:

co robi?, co się z nim dzieje?

– *Mama gotuje.*

- *Maciek gorączkuje. w jakim jest stanie?*
- *Kwiaty kwitną.*
- Orzeczenie zgadza się z podmiotem w osobie, liczbie, a niekiedy także i w rodzaju.
 - *Ja kupiłem płytę, a ty kupiłaś książkę.*
 - *Chłopcy pobiegli na boisko, ale dziewczynki pobiegły do klasy.*
 - *Jarek dostał piątkę, lecz jego dziewczyna, Marta dostała tylko trójkę.*

Uwaga!

W zdaniach bezpodmiotowych orzeczenie wyrażone jest czasownikiem w formie nieosobowej, np.

- *Pomalowano ściany.*
- *Dostarczono towar.*
- *Ściemnia się.*

Orzeczenie imienne – składa się z dwóch części:

- czasownika w formie osobowej (**łącznika**) – *być, stać się, zostać, robić się, wydawać się, okazać się*
- oraz innej części mowy (**orzecznika**).
Wieczorem zrobiło się chłodno.

łącznik orzecznik

łącznik + orzecznik = orzeczenie imienne

Orzecznikiem może być:

- **Rzeczownik**
 - *Marek był bohaterem dnia.*
 - *Janek został bohaterem.*
- **Przymiotnik**
 - *Alicja jest przesympatyczna.*
 - *Marek będzie najszybszy.*
- **Przysłówek**
 - *Pływać jest przyjemnie.*
- **Liczebnik**
 - *On był pierwszy w kolejce.*
 - *Marek był trzeci na mecie.*
- **Zaimek**
 - *Piotr wcale nie jest taki.*

Zdanie z orzeczeniem imiennym odpowiada m.in. na pytania:

- **kim jest?, czym jest?**
 - *Piotr jest taksówkarzem.*
- **kim stał się?, czym się stał?**
 - *Anna stała się najpopularniejszą polską piosenkarką.*
- **kim został?, czym został?**
 - *Zostali uznani za zaginionych.*

- **kim się okazał?**
 - *To odkrycie okazało się przełomowe.*
 - *Zadanie wydawało się trudne.*

Uwaga!

Czasami możemy opuścić łącznik, wówczas orzeczenie imienne przybiera postać samego orzecznika.

- *Pies najlepszym przyjacielem człowieka.* (jest przyjacielem)
- *Dziś piękna pogoda.* (jest piękna pogoda)
- *Ania jakby znudzona.* (jest znudzona)

Bywa, iż w roli łącznika występuje zaimek wskazujący **to**:

- *Wiedza to potęga.* (Wiedza jest potęgą.)
- *Henryk Sienkiewicz to laureat Nagrody Nobla.* (Henryk Sienkiewicz jest laureatem Nagrody Nobla.)
- *Elektrownia węglowa to truciciel środowiska.* (Elektrownia węglowa jest trucicielem środowiska.)

Orzeczenie a strony czasownika

W stronie czynnej występuje orzeczenie czynne.

W tego typu zdaniach podmiot sam wykonuje czynność.

- *Zosia zmywa naczynia.* (sama pisze)
- *Jem obiad.* (sam jem)
- *Naprawiam rower.* (sam naprawiam)

W zdaniach w stronie biernej najważniejszą funkcję pełni orzeczenie bierne.

Tu podmiotu nie wykonuje czynności, lecz jest poddany czyjemuś działaniu.

- *Naczynia są zmywane przez Zosię.*
- *Obiad jest jedzony przeze mnie.*
- *Rower jest naprawiany przeze mnie.*

W stronie zwrotnej mamy z kolei orzeczenie zwrotne.

Tu działanie podmiotu jest tu skierowane ku samemu sobie.

- *Magda myje się.*
- *Ona uczy się już godzinę.*
- *Pies drapie się za uchem.*

W funkcji orzeczenia występuje

zazwyczaj czasownik w formie osobowej (w różnych czasach i trybach).

- *Staralem się znosić twoje humory.*
- *Nie rób tego!*
- *Kto idzie dzisiaj do sklepu?*
- *Słowa, rozpalone nienawiścią, podpalają nie gorzej niż zapalki.*
- *Będziemy u ciebie za godzinę.*
- *Niech ona się wreszcie uspokoji.*

Pamiętaj!

Zaimek zwrotny się oraz partykuły niech, są to formy wchodzące w skład orzeczenia.

W zdaniach bezpodmiotowych orzeczenie bywa całkowicie niezależną częścią zdania.

– *Wieczorem zrobiło się zimno.*

– *Ściemniało.*

– *Grzmi.*

Funkcja

Przydawka jest tą częścią zdania, która określa rzeczownik.

Określa właściwości i cechy osób, przedmiotów, zjawisk, których nazwami są rzeczowniki np. barwę, wielkość, kształt, kolor albo przynależność do kogoś.

Za pomocą przydawek można określać:

- **wielkość** – *wysokie drzewo, duża paczka;*
- **barwę** – *czerwony samochód, niebieski sweter;*
- **kształt** – *karłowate drzewo, rozłożysty dąb, zgięty drut, pochylona ściana;*
- **przynależność** do kogoś lub czegoś – *rower Tomka, portfel ojca, twój chłopak;*
- **wyodrębnić** jakiś przedmiot spośród innych – *druga runda, trzeci rząd, szósty akapit.*

Przydawką może być:

- **Rzeczownik**
– *Paweł pożyczył mi książkę Moniki.*
- **Wyrażenie przyimkowe**
– *Widziałem w skansenie dach ze słomy.*
– *Sweter z wełny jest bardzo ciepły.*
litr mleka, szklanka wody, kilogram chleba
miasto Łódź, rzeka Wisła, powieść „Potop”
- **Liczebnik**
– *Kupiłem pięć zeszytów.*
– *Zrobiłem piąte zadanie.*

- **Zaimek przymiotny**
– *Kupiłem loda mojemu brata.*
- **Zaimek liczebny**
– *Tyle osiągnąć, ile pracy.*
- **Przysłówek**
– *Wiele hałasu o nic.*
– *Zostało niewiele pieniędzy.*
- **Przymiotnik**
– *Przeczytałem ciekawą książkę.*
– *Kupiłem ładny sweter.*
- **Imiesłów przymiotnikowy czynny**
– *Widziałem płonący las.*
– *Poczułem piekący ból.*
- **Imiesłów przymiotnikowy bierny**
– *Zabrudzone obrusy należy uprać.*
Pamiętaj! Przydawka w zdaniu zawsze określa rzeczownik.

Rodzaje przydawek

Przydawka rzeczowna

Odpowiada na pytania:

- *który?*
– *nauczyciel polonista*
- *jak(o) kto?*
– *poeta wieszcz*
- *jako(o) co?*
– *brzuch jak balon*

W funkcji przydawki występuje rzeczownik w mianowniku, będący najczęściej nazwą własną:

- tytułem książki
– *powieść „Krzyżacy”*
- czasopisma,
– *miesięcznik „Sens”*
- nazwą rzek, miejscowości lub ulic
– *rzeka Brda*
– *miasto Łomża*
– *ulica Przesmyk*
- Występuje po wyrazie określającym.
- Oba wyrazy tworzą związek zgody.

Przydawka dopełniaczowa

Odpowiada na pytania:

- **kogo, czego?**
 - *fundament* (czego?) *domu*
 - *wrzask* (czyj?) *dzieci*
- W funkcji przydawki występuje rzeczownik w dopełniaczu.
 - *odgłos* (czego?) *bitwy*
- Przydawka dopełniaczowa nie odmienia się. Z wyrazem określanym tworzy **związek rządu**.
 - *ulice* (czyje?) *Kalisza*
 - *ulicami* *Kalisza*
 - *ulicom* *Kalisza*
 - *ulicach* *Kalisz*
- Występuje po wyrazie określanym.
 - *ogród* (czyj?) *wuja*
 - *stóg* (czego?) *siana*
 - *kosz* (czego?) *kwiatów*
 - *ślad* *łosia*

Przydawka przymiotnikowa

Odpowiada na pytania:

- **jaki? jaka? jakie?**
 - *Kupiłem duże jabłko.* (przydawka – *duże* określa wielkość rzeczownika)
 - *Marta kupiła niebieską bluzkę.* (przydawka – *niebieską* określa kolor rzeczownika)

Przydawka imiesłowowa

Odpowiada na pytania:

- **jaki? jaka? jakie?**
 - *jadący autobus,*
 - *umyte ręce,*
 - *pachnąca róża*

Przydawka zaimkowa

Odpowiada na pytania:

- **który? która? które?**
 - *Tamten rower.*
- **czyj? czyja? czyje?**
 - *Odwiedził nas brat taty.*

Przydawka liczebnikowa

Odpowiada na pytania:

- *ile?*
 - *dużo wody,*
 - *dwa jabłka*
- *który?*
 - *drugi na mecie*
 - *ostatni w kolejce*

Przydawka przyimkowa

Odpowiada na pytania:

- *z czego?*
 - *koszula z jedwabiu,*
 - *plot z desek,*
 - *dom z kamienia*
- *od kogo?, od czego?*
 - *prezent od kolegi,*
 - *rakieta do tenisa,*
 - *klucz do konserw*

W funkcji przydawki przyimkowej występuje **przyimek z rzeczownikiem**.

Oba wyrazy tworzą **związek rzędu**.

Występuje po wyrazie określanym.

Przydawka przyimkowa określa:

- materiał, z którego przedmiot jest zrobiony:
 - *dom z cegł,*
 - *dzban z gliny,*
 - *obręcz ze stali.*
- przeznaczenie przedmiotów
 - *półka na książki,*
 - *klucz do zamka,*
 - *skrzynka na narzędzia,*
 - *budka z piwem.*

Czasami łączą się z przydawkami przymiotnymi

- *dziewczyna o rudych włosach,*
- *kobieta o dobrym sercu,*
- *marynarz z ogorzałą twarzą.*

Przydawka dopełnieniowa (lub dopełniająca)

Uzupełnia treść rzeczowników, podobnie jak dopełnienie, dlatego **występuje tylko przy rzeczownikach**.

W związku: *sprzątam pokój* wyraz *pokój* – to dopełnienie.

Żeby zamienić ten zwrot na zwrot z przydawką dopełnieniową trzeba od czasownika *sprzątam* utworzyć rzeczownik odczasownikowy *sprzątanie* i dodać do niego wyraz *pokoju* – *sprzątanie pokoju*.

Tak samo postępujemy w innych przypadkach, np.

- *opowiadam o Balladynie* – *opowiadanie o Balladynie*
- *naprawiam rower* – *naprawa roweru*
- *walczę o wolność* – *walka o wolność*
- *zmywam talerze* – *zmywanie talerzy*
- *oglądam telewizję* – *oglądanie telewizji*

Uwaga!

Przydawka dopełnieniowa nie odmienia się – łączy się z wyrazem określającym w **związek rządu**.

Przydawka okolicznikowa

- **Przydawki okolicznikowe zastępują wszystkie okoliczniki.**
 - *wycieczka* (gdzie?) *do lasu*
 - *spacer* (gdzie?) *po parku*
 - *pływanie* (w jaki sposób ?) *na wznak*
 - *przybycie* (kiedy?) *o czasie*

Przydawka występuje najczęściej:

- przed rzeczownikiem, jeśli wskazuje na cechy przygodne, niestałe
 - *połamane drzewa*,
 - *czerwone ręce*
- rzadziej po rzeczowniku, jeśli wraz z nim tworzy pojęcie gatunkowe
 - *szkoła ogólnokształcąca*
 - *dom dziecka*
 - *profesor zwyczajny*
 - *pstrąg tęczowy* (gatunek)
 - *bocian czarny* (gatunek)

Jego funkcją jest uzupełnianie (dopełnianie) treści określanych wyrazów – najczęściej czasownika, rzadziej przymiotnika lub przysłówka.

Kiedy ktoś mówi: *Ola i Rafał rozmawiali wczoraj* – to właściwie nie wiesz, o czym rozmawiali.

Potrzebne jest dopełnienie – ono uzupełni treść.

Ola i Rafał rozmawiali wczoraj o wycieczce. (o kim? o czym? – o wycieczce).

Uwaga! W zdaniu może być ich kilka.

– *Ola i Rafał rozmawiali wczoraj o klasowej wycieczce.*

(o kim? o czym? – o klasowej wycieczce).

Odpowiada na pytania:

- **kogo? czego?**
 - *Spotkałem koleżankę.*
 - *Uczę się angielskiego.*
- **komu? czemu?**
 - *Dalem Magdzie prezent.*
 - *Nie podolał trudom podróży.*
- **kogo? co?**
 - *Widzę go!*
 - *Odrabiam lekcję.*
- **z kim? z czym?**
 - *Poszliśmy z mamą na zakupy.*
 - *Dzieci bawią się zapalkami.*

- *o kim? o czym?*
– *Rozmawialiśmy o filmie.*
– *Pomyślałem o konsekwencjach mojego zachowania.*

Pamiętaj!

Dopełnienie odpowiada na wszystkie pytania przypadków za wyjątkiem **mianownika i wołacza**.

dopełnienie + orzeczenie = związek rzędu

Dopełnieniem może być:

- **Rzeczownik** w różnych przypadkach (oprócz mianownika i wołacza).
– *Dyskutowaliśmy o przedstawieniu.*
– *Piotr zapomniał książek.*
- **Czasownik** w formie bezokolicznika.
– *Krzysiek pomógł nieść zakupy.*
– *Chciał dokuczyć Marcie.*
- **Zaimek**
– *On liczył na ciebie.*
– *Poszedł tamtędy.*

Rodzaje dopełnień:

bliższe

Jest to takie dopełnienie, które w zdaniu przekształconym ze strony czynnej na bierną z dopełnienia staje się podmiotem.

Zdanie w stronie czynnej	– <i>Uczniowie</i>	<i>piszą</i>	<i>sprawdzian.</i>
	podmiot	orzeczenie	dopełnienie

Zdanie w stronie biernej	– <i>Sprawdzian</i>	<i>jest pisany</i>	<i>przez uczniów.</i>
	podmiot	orzeczenie	dopełnienie

Uwaga! Dopełnienie bliższe najczęściej występuje:

- w **bierniku**
– *robią bałagan* – *bałagan jest robiony*
– *rysuję kota* – *kot jest rysowany*
- w **narzędniku**
– *dowodził batalionem* – *batalion był dowodzony*

dalsze

Zachowuje swoją formę i nie zmienia funkcji składniowej w przypadku przekształcenia zdania ze strony czynnej na bierną.

Zdanie w stronie czynnej –

Joasia i Anka *kolorują*
podmiot orzeczenie

obrazek
dopełnienie bliższe

kredkami.
dopełnienie dalsze

Zdanie w stronie biernej –

Obrazek *jest kolorowany*
podmiot orzeczenie

przez Joasię i Ankę
dopełnienie bliższe

kredkami.
dopełnienie dalsze

Okolicznik należy do grupy orzeczenia, a jego rolą jest:
określanie

- **czasownika**
 - *szybko biegnie*
 - *przyjdzie jutro*
 - *pracuje w sklepie*
- **przymiotnika**
 - *strasznie ponury dzień*
 - *bardzo ładny poranek*
 - *mało znaczący fakt*
- **przysłówka**
 - *bardzo ładnie śpiewasz,*
 - *mówi niezwykle spokojni*
 - *ekstremalnie trudna trasa*

informowanie o okolicznościach, czyli o:

- czasie,
- miejscu,
- sposobie,
- celu,
- przyczynie,
- warunku wykonania jakiejś czynności.

Zapamiętaj! Dzięki okolicznikowi możemy określić czas, miejsce czy cel jakiegoś działania.

W zdaniu okolicznikiem może być:

• **rzeczownik**

- *Wieczorem wróciliśmy do domu.*
- *Rano spadł śnieg.*
- *Szliśmy brzegiem morza.*
- *Ty pójdziesz górą, a ja doliną.*

• **wyrażenie przyimkowe**

- *Zaprosiłam kolegów do domu.*
- *Od rana pada deszcz.*
- *Posprzątaj bałagan na biurku.*
- *Płakał z żalu.*

• **przysłówek**

- *Mieszkam niedaleko ciebie.*
- *Ubierz się elegancko.*
- *Mów wyraźnie.*

• **zaimek przysłówny**

- *Pójdziemy tamtędy.*
- *Tu i tam leżały porozrzucone gazety*
- *Tam leżały oberwane gałęzie.*

• **imiesłów przysłówkowy współczesny**

- *Szedł, podskakując.*
- *Pisał wypracowanie, słuchając radia.*

• **bezokolicznik**

- *Przyszedł prosić o pomoc.*
- *Poszedł zadzwonić.*

Podział okoliczników

- **okolicznik czasu**
- **okolicznik miejsca**
- **okolicznik sposobu**
- **okolicznik celu**
- **okolicznik przyczyny**
- **okolicznik warunku**
- **okolicznik przyzwolenia**
- **okolicznik względu**
- **okolicznik sytuacyjny**
- **okolicznik stopnia i miary**

Okolicznik czasu

Te okoliczniki określają czas, w jakim odbywała się dana czynność.

- **kiedy?**
 - *Dlaczego wstałeś o świcie?*
 - *Mieszkała tu przed laty.*
- **w jakim czasie?**
 - *Od drugiej do trzeciej pisaliśmy test.*
- **jak długo?**
 - *Nasze milczenie trwało chwilę.*
 - *Długo myślałem nad tym zadaniem.*
- **jak dawno?**
 - *Dawno, dawno temu, za górami, za lasami...*
- **jak często?**
 - *Rzadko dostaję szóstki.*
- **z jaką częstotliwością?**
 - *Każdego ranka wstaje o siódmej.*
 - *Co sobota wyjeżdżają na wieś.*
- **odkąd, od kiedy?**
 - *Od samego początku byli skłóceni. Deszcz pada od rana.*
- **do kiedy, dokąd?**
 - *Do wieczora muszę odrobić wszystkie lekcje.*
 - *Tańczą do białego rana!*
 - *Czekaliśmy na Ankę do ósmej.*
 - *Do środy muszę napisać pracę.*

Okolicznik miejsca

Określa miejsce czynności, zjawisk, punkt wyjścia, kierunek ruchu osób, przedmiotów, drogę, po której odbywa się ruch.

Oto pytania, na które odpowiada:

- **gdzie?**
 - *Pracuję w sklepie.*
 - *Kiedy w końcu wrócisz do domu?*
 - *Pojechaliśmy nad jezioro.*
 - *Zuzia mieszka daleko od Agnieszki.*
- **skąd?**
 - *Wrócili z wycieczki.*
- **dokąd?**
 - *Jadą nad morze.*
- **którędy?**
 - *Wędrowali przez las.*

Zauważmy, że okolicznikami czasu, podobnie jak miejsca, są najczęściej **wyrażenia przyimkowe i przysłówki** – *wrócił wczoraj, posiedzi do niedzieli*.

Okolicznik sposobu

Opisują sposób wykonania czynności.

Oto pytania, na które odpowiada:

- **jak?**
 - *Pisze starannie, czyta płynnie, uczył się pilnie,*
 - *Szedł, kulejąc.*

- *Zawodnicy biegli szybko.*
- *Zosia spała spokojnie.*
- **w jaki sposób?**
 - *Drzwi sali otworzyły się z trzaskiem.*
 - *Porusza się płynnie.*
 - *Musiałem nauczyć się wiersza na pamięć.*
 - *Zrobiła to z rozmysłem.*

Okolicznik celu

Określa cel opisywanej czynności.

Pytania, na które odpowiada:

- **po co?**
 - *Wyszedł po chleb.*
 - *Idę do sklepu po czekoladę.*
- **w jakim celu?**
 - *Przyszedł po radę.*
 - *Zrobiłam to dla zabawy.*
 - *Jadę na koncert.*
 - *Dla pewności dwa razy sprawdziłam.*
 - *Przyszedł, żeby oddać książkę.*

Okolicznik przyczyny

Wyjaśnia powód zaistnienia czynności.

Pytania, na które odpowiada:

- **dlaczego?**
 - *Julka zaczerwieniła się ze złości.*
 - *Ubrała sweter, ponieważ zrobiło się zimno.*
- **dzięki czemu?**
 - *Dzięki koleżankom Olka zdała do następnej klasy.*
- **z jakiego powodu?**
 - *Z powodu deszczu odwołano wyjazd na wycieczkę.*
 - *W Afryce ludzie umierają z głodu.*
- **z jakiej przyczyny?**
 - *Plakał z radości.*
 - *Zrobiłam to z głupoty.*
 - *Twarz pobladła Marcinowi ze strachu.*
- **przez co, kogo?**
 - *Pogniewała się przez twoje głupie żarty.*

Okolicznik warunku

Okoliczniki te mówią o takich warunkach, od których zależy, czy czynność się odbędzie, czy nie.

Pytania, na które odpowiada:

- **pod jakim warunkiem?**
 - *Pojadę z tobą, jeśli będę miała czas.*

- *Zrobię to pod warunkiem, że pomożesz mi posprzątać pokój.*
- *Jeśli jutro będzie padać, będziemy musieli odwołać wycieczkę.*
- **w jakim wypadku?**
 - *W przypadku choroby nie pojedę na wycieczkę.*
 - *W razie deszczu weź parasol.*
 - *Musicie pomyśleć o schronisku na wypadek deszczu.*
 - *W wypadku zgubienia biletu zapłacisz karę.*

Okolicznik przyzwolenia

Okoliczniki te mówią o takich warunkach, które powinny przeszkodzić, a nie przeszkodziły w wykonaniu czynności.

Pytania, na które odpowiada:

- ***pomimo co?***
 - *Pomimo bólu zawodnik dokończył bieg.*
 - *Pomimo upału ludzie nadal pracowali przy sianokosach.*
- ***mimo czego?***
 - *Spacerujemy mimo zawiei.*
 - *Mimo deszczu wybraliśmy się na wycieczkę.*
- ***wbrew czemu?***
 - *Wbrew zakazom chłopcy weszli na zamrożone jezioro.*
- ***na przekór czego?***
 - *Na przekór babci nie założyła czapki.*

Okolicznik stopnia i miary

Okolicznik stopnia określa siłę, intensywność zjawisk.

Pytania, na które odpowiada:

- ***Jak?, jak bardzo?***
 - *Małgosia jest nadzwyczaj koleżeńska.*
 - *Adam biegał bardzo szybko.*
 - *Droga, którą szli, stała się nagle ekstremalnie niebezpieczna.*
- ***w jakim stopniu?***
 - *Jestem strasznie zmęczony.*
 - *Ola była dla mnie niezwykle uprzejma.*
 - *Jestem prawie zdrowa.*
 - *Przez mgłę drugi brzeg rzeki był ledwie widoczny.*

Okolicznik miary szczegółowo określa wymiary, objętość, ciężar przedmiotów.

- ***ile?***
 - *Dół był na metr głęboki.*
 - *Szliśmy pięć godzin.*
 - *Szafa była akurat na szerokość drzwi.*
 - *Na pięć godzin zamknięto lotnisko.*
 - *Piłkarz przebiegł całą długość boiska.*

Źródło: www.aleklasa.pl